

ΜΕΓΑΛΗ
ΟΡΘΟΔΟΞΗ
ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ
ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑ

ΜΕΓΑΛΗ ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑ

ΜΕΓΑΛΗ ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑ

© COPYRIGHT: ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΕΠΕ

Λόντου 6 - 106 81, Αθήνα

Τηλ.: (210) 3824773, 3836042, 3822799

Φαξ: (210) 3823370

e-mail: info@stratigikes.com

www.stratigikes.com

2013

Η πνευματική ιδιοκτησία αποκτάται χωρίς καμιά διατύπωση και χωρίς την ανάγκη ρήτρας απαγορευτικής των προσβολών της. Επισημαίνεται ότι κατά τον Ν. 2121/1993 και κατά τη Διεθνή Σύμβαση της Βέρνης, απαγορεύεται η αναδημοσίευση και γενικά η αναπαραγωγή του παρόντος έργου, με οποιονδήποτε τρόπο, η αποθήκευσή του σε βάση δεδομένων, η αναμετάδοσή του και η ηχογράφησή του με οποιονδήποτε τρόπο, τμηματικά ή περιληπτικά, στο πρωτότυπο ή σε μετάφραση ή άλλη διασκευή, χωρίς τη γραπτή άδεια του εκδότη.

ISBN SET 978-960-8094-59-8

9 789608 094598

ISBN ΤΟΜΟΣ 8^{ος} 978-960-8094-76-5

9 789608 094765

εχει φορηθείς 1

ΜΕΓΑΛΗ
ΟΡΘΟΔΟΞΗ
ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ
ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑ

ΤΟΜΟΣ 8
Ηλιάδης - Ιλαρίων

Αρ. Κετμ 6750

 Στρατηγικές
ΕΚΔΟΣΕΙΣ

«...μαζί τους. Στη συνέχεια τους έπαινε να φέρουν και τον πατέρα τους να να εγκατασταθούν όλοι στην Αίγυπτο (Γεν, 43-45).

Οι εκείνοι επέστρεψαν στη Χαναάν και στον πατέρα τους ότι ο Ιωσήφ και είναι άρχοντας στην Αίγυπτο. Ο Ιακώβ έμενε ασυγκίνητος, επειδή δεν τους πίστευε, του επανέλαβαν με όλα όσα τους είχε πει ο Ιωσήφ. Τη στιγμή αργότερα είδε τα αμάξια που είχε κάνει ο Ιωσήφ για να τον μεταφέρουν, πάλι τότε συνήλθε και είπε: «Μου φτάνει πάλι τότε ακόμα ο Ιωσήφ, το παιδί μου. Ο παπώ να τον δω πριν πεθάνω» (Γεν 5:25-28).

Ο Ιακώβ έφυγε, παίρνοντας μαζί του όλα του τα υπάρχοντα. Όταν έφτασε στη προσέγγιση (Μπιρσίμα) στο Πηγιάδι του Ιερουσαλήμ, προσέφερε θυσία στον Θεό. Τη στιγμή εμφανίστηκε ο Θεός στο όνειρό του και του είπε: «Ιακώβ, Ιακώβ. Εγώ είμαι ο Θεός, ο Θεός του πατέρα σου. Μη φοβηθείς να κατεβείς στην Αίγυπτο, γιατί εκεί θα σε κάνω μεγάλο έθνος. Εγώ ο ίδιος θα κατεβώ μαζί σου στην Αίγυπτο κι εγώ ο ίδιος θα σε φέρω πίσω. Και ο Ιωσήφ θα σου κλείσει τα μάτια».

Ο Ιωσήφ εγκατέστησε τον πατέρα του, που ήταν τότε 130 ετών, και τα αδέρφια του στην Αίγυπτο. Τους παραχώρησε την περιοχή Ραμεσσή, όπως είχε κάνει ο φαραώ, και φρόντιζε για τη διατροφή αυτών και των οικογενειών τους. Οι Ισραηλιτες εγκαταστάθηκαν στην Αίγυπτο, στην περιοχή της Γεσέμ.

Ο Ιακώβ έζησε στην Αίγυπτο δεκαεπτά χρόνια. Η συνολική διάρκεια της ζωής του ήταν 147 χρόνια. Όταν πλησίαζε ο καιρός του θανάτου του, κάλεσε τον γιο του τον Ιωσήφ και του ζήτησε να μην τον θάψει στην Αίγυπτο, αλλά στον τόπο των πατέρων του. Ο Ιωσήφ του το υποσχέθηκε. Τότε ο Ιακώβ ευλόγησε όλα τα παιδιά του και πέθανε. Ο Ιωσήφ τον μετέφερε στη γη Χαναάν, στη Χεβρών, και τον έθαψε στον τάφο του Αβραάμ στον αγρό Μακπελά. Το όνομα του Ιακώβ απαντά αρκετές φορές και στην Καινή Διαθήκη. Το όνομά του αναφέρεται και στον γενεαλογικό πίνακα των απογόνων του Αβραάμ (1 Παρ 1:34) και στον γενεαλογικό πίνακα του Ιησού Χριστού (Ακ 3:34). Η μνήμη του τιμάται από την Ορθόδοξη Εκκλησία την Κυριακή προ της Χριστού Γεννήσεως (Κυριακή των Προπατόρων).

Η Ορθόδοξη θεολογία αποδίδει ξεχωριστή σημασία τα οράματα του Ιακώβ. Το μεν όνειρο του Ιακώβ θεωρείται προτύπωση της Θείας Ενσάρκωσης, ενώ το όραμα της κλίμακας, θεωρείται προτύπωση της Θεοτόκου.

Εικονογραφία. Ο πατριάρχης Ιακώβ υπήρξε ένα από τα πιο προσφιλή πρόσωπα της Παλαιάς Διαθήκης, όπως προκύπτει από τον μεγάλο αριθμό των απεικονίσεων του στη χριστιανική τέχνη. Πολύ συχνά απαντούν τα επεισόδια της Ευλογίας του Ισαάκ (Γεν 27), του Ευπνίου με την Ουρα-

νη υπνεί τον Ιακώβ. Στην Αγία Σοφία Αχρίδας (1037-1056) ο Χριστός στην κορυφή της κλίμακας αποδίδεται ως «Παλιός των Ημερών», ενώ στη Μονή της Χώρας στην Κωνσταντινούπολη (1315) αντικαθίσταται από την Παναγία Νικοποιοί ή Κυριώτισσα. Ξεχωριστή μνημεία θα πρέπει να γίνει στο φ. 10ν του κώδικα 423 της μονής της Αγίας Αικατερίνης στο Σινά (12^{ος} αι.), όπου βρίσκουμε πιθανότατα τον συνδυασμό του Ευπνίου του Ιακώβ και του Οράματος της Κλίμακας του αγίου Ιωάννη της Κλίμακας. Στο γνωστό σχήμα

Η Θεοτόκος ως «Σκάλα του Ιακώβ», τοιχογραφία (18^{ος} αι.), ναός Εισοδίων Θεοτόκου, Επαχχώρι Καστοριάς (fos-kastoria.blogspot.gr)

νοδρόμο Κλίμακα (Γεν 28:11-19) και της Πάλης με τον Άγγελο (Γεν 32:24-32) ενώ σπανιότερα, μεταξύ άλλων, η Ευλογία των Υιών του Ιωσήφ (Γεν 48:8-20).

Οι πρώιμες απεικονίσεις της ευλογίας του Ιακώβ από τον Ισαάκ βρίσκουμε στις κατακόμβες της Via Latina (320/350) και στη βασιλική της Santa Maria Maggiore (432-440) στη Ρώμη. Οι συνθέσεις περιλαμβάνουν τον Ισαάκ ανακεκλιμένο, τον Ιακώβ που λαμβάνει την ευλογία, τη Ρεβέκκα και τον Ησαΐ. Από το επεισόδιο της Ουρανοδρόμου Κλίμακας, που ερμηνεύεται ως προεικόνιση της Αγίας Παρθένου, ξεχωρίζουν οι παραστάσεις της Δούρας Ευρωπού (244/5) και της λειψανοθήκης του Museo dell'Età Cristiana στη Brescia της Ιταλίας (370). Στην πρώτη ο Ιακώβ κοιμάται, με το κεφάλι του ακουμπισμένο σε μια πέτρα. Δίπλα του βρίσκεται η κλίμακα με τους αγγέλους. Στη λειψανοθήκη ο Ιακώβ παραλείπεται.

Οι παραστάσεις της βυζαντινής περιόδου εμφανίζουν αρκετές παραλλαγές. Στις Ομιλίες του Γρηγορίου Ναζιανζηνού της Εθνικής Βιβλιοθήκης των Παρισίων (κώδικας 510, φ. 174ν, περ. 880) εικονίζεται ένας άγγελος που

προστίθενται οι μορφές των μοναχών, που τους συνοδεύουν οι άγγελοι και ένας δράκοντας στη βάση της σκάλας. Στο επεισόδιο της Πάλης με τον Άγγελο, οι μορφές του Ιακώβ και του αγγέλου απεικονίζονται συνήθως να αρπάζουν η μία την άλλη από τον ώμο ή το ισχίο ή να συμπλέκονται χιαστί, όπως στο παράδειγμα της λειψανοθήκης της Brescia. Στη βυζαντινή περίοδο, το θέμα απαντά στον κώδικα Parisinus gr. 510 και στην Αγία Σοφία Κιέβου (1042-1046), όπου ο άγγελος αποδίδεται πολύ μεγαλύτερος σε μέγεθος, στο παρεκκλήσιο της Μονής της Χώρας και στον Άγιο Κλήμεντα Αχρίδας (1295). Στον κώδικα Rossianus gr. 251 (Biblioteca Apostolica Vaticana, Ρώμη, 11^{ος}/12^{ος} αι.) το επεισόδιο της πάλης συνδυάζεται με το Ευπνίου του Ιακώβ, καθώς ο Ιακώβ και ο άγγελος πλαισιώνονται από δύο κλίμακες (φ. 5r). Σε ένα ελεφαντοστέινο πλακίδιο του Βρετανικού Μουσείου (12^{ος} αι.) συναντούμε τη σκηνή της Ευλογίας των Εφραίμ και Μανασσή. Το επεισόδιο απαρτίζουν οι μορφές του Ιακώβ, του Ιωσήφ και των υιών του.

Ο Ιακώβ περιλαμβάνεται επίσης σε ευρύτερες συνθέσεις. Στη Δευτέρα Παρουσία, απεικονίζεται μαζί με τους

Πατριάρχες Αβραάμ και Ισαάκ, όπως στον ναό του Αγίου Νικολάου Μονής Σελίνου Κρήτης (1315). Στο θέμα της «Ρίζας Ιεσσαί» περιλαμβάνεται με σκοπό να αναδειχθεί η βασιλική καταγωγή του Χριστού (καθολικό των Αρχαγγέλων στη μονή Δοχειαρίου, 1568). Τέλος, στο θέμα «Άνωθεν οι Προφήται», όπου εμφανίζεται ως ένας από τους προφήτες που προεικόνισαν την Παναγία, συνοδεύεται συνήθως από την κλίμακα, όπως για παράδειγμα στη μονή Αγίου Νικολάου Αναπαυσά Μετεώρων (1527). Δ.Μ.

Βιβλιογραφία:

Nordström, C.O., "Rabbinic features in Byzantine and Catalan art", *CahArch* 15 (1965) 179-205. Grabar, A., "Les peintures murales de Sainte-Sophie à Ohrid", *CahArch* 15 (1965) 257-265. Martin, J.R., *The Illustration of the Heavenly Ladder of John Climacus*, Princeton 1954. Kauffmann, C.M., "Jakob", *LCl* 2, 370-383. Wessel K., "Jakob", *RBK*, 3, 519-525. Γουλούλης, Σ., «Ρίζα Ιεσσαί». Ο σύνθετος εικονογραφικός τύπος (13^{ος}-18^{ος} αι.). Γένεση, ερμηνεία και εξέλιξη ενός δυναστικού μύθου, διδ. διατριβή, Θεσσαλονίκη 2007. Σοφριανός, Δ. - Τσιγαρίδας, Ε., *Αγία Μετέωρα. Ιερά Μονή Αγίου Νικολάου Αναπαυσά Μετεώρων*, ιστορία και τέχνη, Τρίκαλα 2003. Spatharakis, I., *Dated Byzantine wall paintings of Crete*, Leiden 2001. Karpp, H., *Die Mosaiken in Santa Maria Maggiore zu Rom*, Baden-Baden 1966.

Ιακωβίτες. Βλ. Συροϊακωβιτική Εκκλησία.

Ιάκωβος. Απόστολος. Ο Απόστολος Ιάκωβος ήταν γιος του Ζεβεδαίου και της Σαλώμης και πρεσβύτερος αδελφός του μαθητού και Ευαγγελιστού Ιωάννου. Το όνομα 'Ιάκωβος' είναι

Δομήνικος Θεοτοκόπουλος, Ο Απόστολος Ιάκωβος (περ. 1608-1614), Museo del Greco, Τολέδο (Isonavia)

εβραϊκή λέξη και σημαίνει «νικητής». Καταγόταν από τη Βηθσαϊδά της Γαλιλαίας. Ασχολούνταν με την αλιεία στη λίμνη της Γεννησαρέτ, μαζί με τον

Ιωάννη, έχοντας μαζί τους και τον πατέρα τους, καθώς και πολλούς εργάτες. Είχαν δικό τους πλοίο και φαίνεται πως διπύθναν αρκετά εύρωστη επιχείρηση, με την οποία συνεργάζονταν και ο Πέτρος.

Ο Ιάκωβος τακτοποιούσε τα δίκτυα μαζί με τον αδελφό του Ιωάννη και τον πατέρα τους, όταν άκουσαν το κήρυγμα του Ιησού. Παρά το γεγονός ότι η επιχείρησή τους ήταν ανθηρή, τα δύο αδελφία την εγκατέλειψαν και ακολούθησαν τον Κύριο.

Οι πληροφορίες, από την εκκλησιαστική παράδοση, για τον βίο του Ιακώβου είναι ελάχιστα και περιορίζονται σε μερικές αναφορές στα κείμενα της Καινής Διαθήκης. Ο Ιάκωβος μαζί με

Ο Απόστολος Ιάκωβος (τέλη 18^{ου} αι.), εικονοστάσιο καθεδρικού ναού του Hajdúdorog, Ουγγαρία

τον Πέτρο και τον Ιωάννη βρισκόταν πλησιέστερα στον Κύριο και επέδειξαν μεγάλο ζήλο ως μαθητές του. Γι' αυτό, μαζί με τον αδελφό του Ιωάννη κλήθηκαν από τον Ιησού «Βοανεργές», δηλαδή «υιοί βροντής», και έγιναν μάρτυρες πολλών μεγάλων γεγονότων, που δεν τα βίωσαν οι άλλοι Απόστολοι. Έγιναν αποκλειστικοί μάρτυρες της Μεταμορφώσεως του. Είδαν τη θαυμαστή ανάσταση της κόρης του αρχισυνάγου Ιάειρου. Βρέθηκαν δίπλα στον Ιησού, κατά τις ώρες της αγωνίας στον κήπο της Γεθσημανή. Η

οικειότητα αυτή οδήγησε προφανώς τον Ιάκωβο με τον αδελφό του Ιωάννη να ζητήσουν, μέσω της μητέρας τους, από τον Κύριο πρωτοκαθεδρία στην εγκόσμια βασιλεία Του, παρανοώντας την αποστολή του Μεσσία. Ο Χριστός όμως, διορθώνοντας την εσφαλμένη δοξασία τους, τους υπέδειξε την πραγματική και αιώνια δόξα, η οποία διέρχεται μέσα από το «ποτήριο», που είναι τα Πάθη και ο Σταυρός.

Τον Ιάκωβο χαρακτήριζε ζωηρός ενθουσιασμός και βαθιά πίστη. Φαίνεται πως είχε συχνή επαφή με την ελληνική γλώσσα και τον ελληνικό τρόπο ζωής. Μετά την Πεντηκοστή κήρυξε το Ευαγγέλιο στην ευρύτερη περιοχή της Παλαιστίνης. Μεγάλο πλήθος ανθρώπων μεταστρέφονταν στη νέα πίστη και άλλαζαν τρόπο ζωής χάρις στο έργο του. Αυτό θορύβησε ιδιαίτερα τους άρχοντες των Ιουδαίων, οι οποίοι τον συνέλαβαν και τον αποκεφάλισαν, με διαταγή του Ηρώδη, το 44 μ.Χ. Ο Ιάκωβος είναι ο πρώτος μάρτυρας μεταξύ των Αποστόλων. Σύμφωνα με την παράδοση, όπως μας τη μεταφέρει ο Ευσέβιος από τον Κλήμη Αλεξανδρείας, ο κατηγορός του μετεστράφη στο χριστιανισμό και τελικά αποκεφαλίστηκαν και οι δύο μαζί. Η μνήμη του εορτάζεται από την Εκκλησία στις 30 Απριλίου.

Ιάκωβος ο Αδελφόθεος. Ο Ιάκωβος ο Αδελφόθεος, ο αποκαλούμενος και «δίκαιος», έζησε κατά την αποστολική εποχή και υπήρξε ο πρώτος επίσκοπος της εκκλησίας των Ιεροσολύμων. Έγινε μαθητής του Κυρίου μετά την Ανάσταση και μαρτύρησε για την πίστη. Αποκαλείται «αδελφόθεος», διότι θεωρείτο συγγενής του Ιησού. Μέσα στα κείμενα της Καινής Διαθήκης κάποια πρόσωπα χαρακτηρίζονται ως αδελφοί του Κυρίου και ο Ιάκωβος είναι ένα από αυτά. Ο ίδιος ήταν γιος του Ιωσήφ του Μνήστορος από τον πρώτο του γάμο· οι θεωρίες ότι ήταν γιος του Ιωσήφ και της Μαρίας ή ότι ήταν εξάδελφος του Ιησού, δεν ευσταθούν.

Ο Ιάκωβος δεν ακολούθησε ως μαθητής τον Ιησού κατά την περίοδο της διδασκαλίας Του, αλλά μόλις μετά την Ανάστασή Του, γι' αυτό και όλες οι αναφορές που έχουμε για τον βίο του είναι ύστερες. Κατέλαβε ηγετική θέση στην αρχαία χριστιανική εκκλησία

(Μτ 13:55. Μκ 6:3. Πραξ 1:14, 12:17. 1 Κορ 15:7 κ.α.), ενώ στα ευαγγέλια αναφέρεται πάντοτε ως πρώτος από τους αδελφούς του Ιησού (Μτ 13:55, Μκ 6:3), κάτι που δείχνει ότι πιθανώς ήταν ο πρεσβύτερος.

Ο Απόστολος Παύλος αναφέρει ότι ο Ιησούς εμφανίστηκε μετά την ανάσταση στον Ιάκωβο και εν συνεχεία στους Αποστόλους (1 Κορ 15:7), δείχνοντάς μας έτσι πως κλήθηκε με ιδιαίτερο τρόπο στο αποστολικό αξίωμα. Μάλιστα, η εξαιρετη θέση μάλιστα που κατείχε στη συνείδηση των μελών

Άγιος Ιάκωβος ο Αδελφόθεος

της αρχαίας εκκλησίας διαφαίνεται και από το γεγονός ότι ο Παύλος τον αποκαλεί «στύλο» (Γαλ 2:9) και «Απόστολο» (Γαλ 1:19). Ο Λουκάς αναφέρει πως όταν ο Πέτρος αποφυλακίστηκε με θαυμαστό τρόπο, κατευθύνθηκε στο σπίτι της Μαρίας, της μητέρας του Μάρκου, όπου τελικώς ζήτησε να απαγγείλουν τα γενόμενα και στον Ιάκωβο (Πραξ 12:17), ενώ όταν υποχρεώθηκε να φύγει από τα Ιεροσόλυμα, αφού κινδύνευε να συλληφθεί και πάλι από τον Ηρώδη Αγρίππα, παρήγγειλε να διηγηθούν τα συμβάντα στον Ιάκωβο και τους αδελφούς του (Πραξ 12:17). Η κίνηση αυτή εκλαμβάνεται από μερικούς ερευνητές ως η απαρχή της ανάληψης των ννίων της εκκλησίας των Ιεροσολύμων από τον Ιάκωβο.

Στην Αποστολική Σύνοδο (Πραξ 15:4-29) ο Ιάκωβος διαδραμάτισε σημαντικότατο ρόλο. Ο ίδιος μάλιστα μέσα από την αποστολική περιγραφή διαφαίνεται ως επικεφαλής της συνόδου. Έτσι λαμβάνει θέση, ώστε να επιλυθεί το πρόβλημα με τους εξθνών χριστιανούς, τασσόμενος υπέρ της άποψης να μην επιβαρύνονται με

την περιτομή, αλλά να γίνει ιδιαίτερη μεία στην ηθική πορεία των βίοντων και στην αποχή από τα έθιμα των ειδωλολατρών (Πραξ 15: 19-29). Όταν ο Παύλος έφθασε στα Ιεροσόλυμα, μετά την τρίτη περιτομία του, παρουσιάστηκε στον Ιάκωβο για να διηγηθεί τα συμβάντα (Πραξ 21:18-19). Ο Ιάκωβος φαίνεται πως δεν εγκατέλειψε, τελικώς, τα Ιεροσόλυμα, περιορίζοντας την αποστολική του δράση στους Ιουδαίους (Γαλ 2:9), χωρίς όμως να αντιτίθεται το άνοιγμα στον εθνικό χώρο (Γαλ 2:6-10). Οι πληροφορίες από το σημείο αυτό και μετά μέσα στην Καινή Διαθήκη για τον Ιάκωβο σταματούν.

Ανάμεσα στις πηγές σχετικά με τον βίο του Ιακώβου συγκαταλέγεται το απόκρυφο «Καθ' Εβραίους Ευαγγέλιον». Σύμφωνα με αυτό ο Ιάκωβος προετοιμάστηκε περιμένοντας τον Ιησού με αποχή από κάθε τροφή. Το ίδιο κείμενο αποδέχεται επίσης ότι έλαβε μέρος και στον Μυστικό Δείπνο. Η περίπτωση φυσικά να εμφανίστηκε στον Μυστικό Δείπνο θεωρείται απίθανη, όχι όμως και ο ασκητικός χαρακτήρας του, που επιβεβαιώνεται και από άλλους συγγραφείς. Ο Ηγήσιππος, ο οποίος έγραψε στα μέσα του 2^{ου} αι., αναφέρει τον Ιάκωβο ως Ναζαρίο και σημειώνει ότι προσευχόταν τόσο πολύ για τον λαό, ώστε τα γόνάτα του είχαν βγάλει κάλους όμοιους με της καμπέλας. Το προσωνύμιο «δίκαιος» του αποδόθηκε ένεκα της ασκητικότητάς του. Σύμφωνα με τον Κλήμεντα τον Αλεξανδρέα ο Ιάκωβος ήταν ο πρώτος επίσκοπος Ιεροσολύμων.

Ιστορικές μαρτυρίες περί του θανάτου του Ιακώβου λαμβάνουμε από διάφορα απόκρυφα κείμενα, τον Ηγήσιππο, τον Κλήμεντα Αλεξανδρέα και τον Φλάβιο Ιώσηπο. Οι σημαντικότερες είναι του Ηγήσιππου, αν και αυτή που σήμερα προκρίνεται ως η εγγύτερη στην αλήθεια είναι του Ιώσηπου. Σύμφωνα λοιπόν με τον Ηγήσιππο, ο Ιάκωβος κακρημνίστηκε από τον εξώστη του Ναού, όταν αρνήθηκε να απαρνηθεί τον Χριστό. Σύμφωνα με τον αξιόπιστο Ιώσηπο ο Ιάκωβος λιθοβολήθηκε από τους Σαδουκαίους. Η μνήμη του εορτάζεται από την Εκκλησία μας δύο φορές τον χρόνο, στις 23 Οκτωβρίου και στις 26 Δεκεμβρίου, όταν τελείται και η λειτουργία του. Στον Ιάκωβο αποδίδεται και η ομώνυ-

μη λειτουργία, η αρχαιότερη από τις έως σήμερα τελούμενες, καθώς και η περίφημη καθολική επιστολή του **Ιακώβου Επιστολή**. Τα αρχαιότερα χειρόγραφα της Επιστολής του Ιακώβου ανάγονται στην περίοδο μεταξύ των μέσων και του τέλους του 3^{ου} αι. Η Επιστολή παραδοσιακά αποδίδεται στον Ιάκωβο τον Αδελφόθεο. Ο συντάκτης της αποκαλύπτει την ταυτότητά του και αυτοπροσδιορίζεται ως εξής: «Ιάκωβος, Θεού και Κυρίου Ήσου Χριστού δούλος» (Ιακ 1:1). Ωστόσο, σε ό,τι αφορά την πατρότητα και τη χρονολόγησή της μπορούν να διακριθούν τέσσερις κύριες τάσεις μεταξύ των μελετητών: α) ότι η επιστολή προηγείται χρονολογικά της συγγραφής των παύλειων επιστολών, β) ότι η επιστολή είναι χρονικώς μεταγενέστερη των παύλειων επιστολών, γ) ότι η επιστολή είναι ψευδώνυμη, και δ) ότι στην επιστολή περιλαμβάνονται μεν αποσπάσματα συγγραφέντα από τον Ιάκωβο, αλλά μεταγενεστέρως έτυχε συνολικής επεξεργασίας από άλλον συντάκτη.

Το κείμενο δεν είναι «επιστολή», με την έννοια που έχει ο όρος όταν αναφέρεται στις Επιστολές του Αποστόλου Παύλου, καθ' όσον δεν απευθύνεται σε συγκεκριμένους παραλήπτες, αλλά μάλλον σε όποιον θα ενδιαφερόταν να την αναγνώσει, προοριζόταν δηλαδή να κυκλοφορήσει ευρύτερα μεταξύ των πιστών. Έχει, δε, θεωρηθεί ότι ανήκει στο είδος της σοφολογικής γραμματείας, διότι, όπως λ.χ. οι *Παροιμίες* και η *Σοφία Σειράχ*, περιέχει ηθικές παραινέσεις και αντιλήψεις παραδοσιακού και εκλεκτικού χαρακτήρα.

Όπως αναφέρθηκε, η επιστολή ξεκινά με τη δήλωση του ονόματος του συντάκτη της. Εκτός από τον Ιάκωβο τον Αδελφόθεο, υπάρχουν δύο ακόμη Απόστολοι του Ήσου με αυτό το όνομα, κανένας τους όμως δεν θεωρείται ως πιθανός συγγραφέας της επιστολής. Ο Ιάκωβος, ο υιός του Ζεβεδαίου και αδελφός του ευαγγελιστή Ιωάννη, μαρτύρησε περί το 44 μ.Χ., οπότε θεωρείται πως θα ήταν ενωρίς για εκείνον να την έχει συγγράψει, ο δε Ιάκωβος του Αλφαιού δεν συγκαταλέγεται στα σημαίνοντα πρόσωπα της Αγίας Γραφής και ελάχιστα είναι γνωστά περί του βίου του. Έτσι, ήταν εύλογο να ταυτιστεί ο «Ιά-

κωβος», ο «δούλος Θεού και Κυρίου Ήσου Χριστού», με τον Ιάκωβο τον Αδελφόθεο (χωρίς τούτο να σημαίνει ότι δεν έχουν διατυπωθεί αντιρρήσεις και περί αυτής της ταύτισης), στον οποίο εμφανίστηκε ο Αναστηθείς Ήσους και ο οποίος ήταν επιφανής ανάμεσα στους Αποστόλους. Έχει, δε, επισημανθεί το γεγονός ότι η εναρκτήρια φράση («Ιάκωβος, Θεού και Κυρίου Ήσου Χριστού δούλος», Ιακ 1:1) ομοιάζει αρκετά με την εναρκτήρια φράση της Επιστολής του Ιούδα («Ιούδας Ήσου Χριστού δούλος, αδελφός Ιακώβου», Ιουδα 1). Από τα μέσα του 3^{ου} αι., πάντως, Πατέρες και εκκλησιαστικοί συγγραφείς αναφέρουν την Επιστολή ως έργο του Ιακώβου του Αδελφοθέου. Ανάμεσα σε όσους αμφισβητούν την εν λόγω απόδοση, ήταν και ο Μαρτίνος Λούθηρος, ο οποίος απέρριψε εν γένει την επιστολή, χαρακτηζόντάς την ως «αχυρένια», επειδή κατά τη γνώμη του δεν έχει καμμία ευαγγελική αξία και έρχεται σε σύγκρουση με τα λεγόμενα του Παύλου περί θείας δικαιοσύνης και σωτηρίας ("Darumb ist Sanct Jakobs Epistel ein recht strohern Epistel, gegen sie, denn sie doch kein evangelisch Art an ihr hat").

Για τη χρονολόγησή της Επιστολής έχει προταθεί η περίοδος από τα τέλη του 1^{ου} ως τις αρχές του 2^{ου} αι. Προς τούτο, συνηγορεί, κατά την άποψη κάποιων μελετητών, το γεγονός ότι μπορούν να ανιχνευθούν παραλληλίες με άλλα κείμενα που ανάγονται στην ίδια περίοδο, όπως η Α' Πέτρος, ο Ποιμήν του Ερμά κ.ά. Ο συγγραφέας της χρησιμοποιεί με ευχέρεια την ελληνική γλώσσα, σε προσεγγισμένη και εκλεπτυσμένη μορφή. Το περιεχόμενο της επιστολής έχει ως εξής:

Κεφ. 1: α) Χαιρετισμός (1:1), β) Περί πίστεως και σοφίας (1:2-8), γ) Περί πλούτου και πτωχείας (1:9-11), δ) Περί πειρασμού (1:12-18), ε) Η αληθινή θρησκεία (1:19-27).

Κεφ. 2: α) Παραινέσεις εναντίον της προσωποληψίας και των διακρίσεων προς πλούσιους (2:1-13), β) Πίστη και έργα (2:14-26).

Κεφ. 3: α) Το έργο του διδασκάλου και η χαλιναγωγήση της γλώσσας (3:1-12), β) Η άνωθεν σοφία και η εγκόσμια σοφία (3:13-18).

Κεφ. 4: α) Η αγάπη προς τις πδονές και προς τον κόσμο δημιουργούν έχθρα

προς τον Θεό (4:1-10), β) Περί του κρινειν τους αδελφούς (4:11-12), γ) Παράνεση εναντίον της καυχσιολογίας. Κεφ. 5: α) Προειδοποίηση προς τους πλουσίους (5:1-6), β) Η μακροθυμία των πιστών και των πτωκών (5:7-11), γ) Ο όρκος και το ψέμα (5:12), δ) Εξομολόγηση, ευχέλαιο και προσευχή (5:13-18), ε) Αγώνας για την επιστροφή των πλανηθέντων (5:19-20). Το κύριο θέμα του κειμένου αφορά την καρτερία που οφείλουν να δεί-

Ο άγιος Ιάκωβος ο Αδελφόθεος, ρωσική εικόνα (αρχές 19^{ου} αι.)

ξουν οι χριστιανοί εν μέσω ποικίλων δοκιμασιών και πειρασμών. Σ' αυτό το πλαίσιο, ο συντάκτης καταδικάζει διάφορα είδη αμαρτίας και καλεί τους πιστούς να έχουν υπομονή και σταθερότητα, προσδοκώντας τη Δευτέρα Παρουσία.

Όπως φαίνεται από το διάγραμμα του περιεχομένου, η επιστολή προοριζόταν να καθορίσει και να προβάλλει τα πρακτικά καθήκοντα του χριστιανικού

βίου. Έτσι, κηρύσσεται εναντίον της τυπολατρίας, που εστιάζει στην τήρηση εξωτερικών τύπων και πρωτοκόλλων διασφορώντας για την ουσία, και υπογραμμίζει τη σημασία της έμπρακτης αγάπης και της αγνότητας. Επίσης, καταδικάζεται ο φανατισμός και η μοιρολατρία, η δουλοπρέπεια έναντι των πλουσίων, η μεροληψία και η καυχσιολογία, η καταπιεστική συμπεριφορά και ποικίλες άλλες πλάνες. Σε όλα αυτά τα σφάλματα και τις κακίες, ο συντάκτης αντιπροτείνει την καρτερία σε κάθε είδους δοκιμασία, την αποφασιστικότητα, την εμμονή σε καλές πράξεις, προσδοκώντας τη Δευτέρα Παρουσία, που είναι εγγύς.

Ως προς το ζήτημα της σωτηρίας, ο συντάκτης υποστηρίζει ότι δεν αρκεί μόνον η πίστη, αλλά θα πρέπει να συνοδεύεται και από πράξεις. Το σχετικό χωρίο (2:14-26), προκάλεσε θεολογικές αντιπαράθεσεις, καθώς κατά τον 4^ο αι. θεωρήθηκε ότι απηχεί αιρετικές αντιλήψεις των συμμαχιανών. Επίσης, η Ορθόδοξη Εκκλησία, καθώς και η Ρωμαιοκαθολική, έδωσε ιδιαίτερη βαρύτητα στην αντίληψη ότι η σωτηρία δεν επιτυγχάνεται δια της πίστεως και μόνον, ενώ οι Διαμαρτυρόμενοι υποστηρίζουν ότι μια τέτοια ερμηνεία του επίμαχου χωρίου είναι εσφαλμένη. Ο πρώτος που ανέφερε την Επιστολή του Ιακώβου, παραθέτοντας μέρη της, ήταν ο Οριγένης και ίσως ενωρίτερα ο Ειρηναίος της Λυόν, καθώς και ο Κλήμης Αλεξανδρείας σε ένα πόνημά του που έχει χαθεί, σύμφωνα με τον Ευσέβιο Καισαρείας. Ας σημειωθεί ότι ο Τερτυλλιανός, που γράφει περί τα τέλη του 2^{ου} αι. δεν κάνει μνεία της επιστολής, η οποία επίσης δεν σημειώνεται στον Μουρατόριο Κανόνα, τον αρχαιότερο γνωστό κατάλογο των βιβλίων της Καινής Διαθήκης.

Κατά τους πρώτους χριστιανικούς αιώνες, η αυθεντικότητα της επιστολής αμφισβητήθηκε, μεταξύ άλλων, από τον Θεόδωρο Μουσουεστίας, ο δε Ευσέβιος τη συγκαταλέγει στα «Αντιλεγόμενα» έργα. Ωστόσο, περιλαμβάνεται στα 27 βιβλία της Καινής Διαθήκης, όπως καταγράφονται από τον Μέγα Αθανάσιο (Επιστολαί Εορταστικάι, 39, PG 26:1435 κ.ε.), η δε κανονικότητά της επιβεβαιώθηκε κατά τον 4^ο αι. (βλ. περισσότερα στο λ. του Ι. Καραβιδόπουλου «Γραφή Αγία. ΙΙ. Κανόνες της Αγίας Γραφής. Καινή Διαθήκη», ΜΟΧΕ 5, σ. 342-343).

Βιβλιογραφία:

Αγουρίδης, Ξ.Χ., Υπόμνημα στην επιστολή του Αγίου Ιακώβου, Αθήνα: Άρτος Ζωής 2012.
 Ανδριόπουλος, Παν., Η επιστολή του Ιακώβου στην ιστορία και θεολογία της Καινής Διαθήκης, Αθήνα 1990. Καραβιδόπουλος, Ι.Δ., Εισαγωγή στην Καινή Διαθήκη, Θεσσαλονίκη: Πουρναράς 2007. Φλωρόφοκο, Γ., «Η Επιστολή του Αγ. Ιακώβου και η γνήριον του Λουθέρου γι' αυτήν», Οι Βυζαντινοί Ασκητικοί και Πνευματικοί Πατέρες, μτφ. Π.Κ. Πάλλης, Θεσσαλονίκη: Πουρναράς 1992, σ. 76-80.
 CE. Carson, D.A. (επιμ.), *The Letter of James*, Grand Rapids: Eerdmans 2000. McCartney, Dan G. - Yarbrough, Robert W - Stein, Robert H. (επιμ.), *Baker Exegetical Commentary on the New Testament: James*, Grand Rapids: Baker 2009.

Ιάκωβος ο Αλφαιού. Βλ. Αλφαιός.

Ιάκωβος, Μάρτυρες.

1. Ο Πρεσβύτερος. Ο άγιος Ιάκωβος ο πρεσβύτερος έζησε τους χρόνους του βασιλιά των Περσών, Σαπώρ ή Σαβώρ του Β'. Καταγόταν από το χωριό Φαραθά. Το έτος 332 καταγγέλθηκε ότι πιστεύει στον Χριστό, συνελήφθη και ανακρίθηκε από τον Πέρση αρχιμάγο Αχοσχαργάν (ή Αρχωγαϊχάρ). Δεν δειλίασε και ομολόγησε με παρρησία την πίστη του στον Χριστό, γι' αυτό αφέθηκε να πεθάνει κρεμασμένος, όλη τη νύχτα, χωρίς ενδύματα μέσα σε αφόρπιτο ψύχος. Μαρτύρησε με αποκεφαλισμό. Η μνήμη του τιμάται τη 10^η Απριλίου. π.Ε.Κ.

Βιβλιογραφία:

Βίκτωρ, *Μέγας Συναξαριστής της Ορθοδόξου Εκκλησίας*, Αθήνα κ.κ.

2. Αγιορείτης. Έζησε στα τέλη του 15^{ου} και στις αρχές του 16^{ου} αι. Ήταν κρεσπώλης στην Κωνσταντινούπολη, αλλά εγκατέλειψε τον κοσμικό βίο και εκάρη μοναχός στην ιερά μονή Δοχειαρίου. Κατόπι αποσύρθηκε στην ιερά μονή Ιβήρων, στη σκίτη του Τιμίου Προδρόμου. Αργότερα, μαζί με δύο μαθητές του, τον διάκονο Ιάκωβο και τον μοναχό Διονύσιο, άφησε το Άγιο Όρος και άρχισε να κηρύττει. Δίδαξε στη Θεσσαλονίκη και έφτασε μέχρι τη Ναύπακτο. Το κήρυγμά του έκανε μεγάλη εντύπωση στους χριστιανούς. Αλλά ο Ιάκωβος εφθονήθη από τον μητροπολίτη Άρτης Ακάκιο, ο οποίος τον παρέδωσε στους Τούρκους, με την κατηγορία ότι συνομωτούσε κατά του σουλτάνου. Ο Ιάκωβος οδηγήθηκε στο Διδυμότειχο, όπου και τελικά μαρτύρησε, αφού πρώτα, τόσο ο ίδιος, όσο και οι μαθητές του, βασανίστηκαν άγρια, επί 17 ολόκληρες μέρες, πριν

τελικά απαχονισθούν, παρουσία του σουλτάνου Σελίμ Α' το 1519. Τα άγια λείψανά του μεταφέρθηκαν από ευσεβείς χριστιανούς στη μονή Παλτίστιας, στη Χαλκιδική. Η μνήμη του τιμάται την 1^η Νοεμβρίου.

Ιάκωβος ο αναχωρητής. Οσιος. Πληροφορίες σχετικά με τον βίο του οσίου αντλούμε από τη Φιλόθεο Ιστορία του Θεοδώρητου Κύρου, και συγκεκριμένα από το κεφ. κα' (PG 82:1432-1452). Ο Θεοδώρητος μάλιστα θεωρεί το όσιο Ιάκωβο ως έναν από τους μεγαλύτερους ασκητές της Ανατολής και της Δύσης και όχι μόνο της περιοχής της επισκοπής Κύρου. Οφείλουμε όμως να διευκρινίσουμε όμως ότι παρ' όλο που σκοπός της Φιλοθέου Ιστορίας είναι η οικοδομή των πιστών, δεν μας παρέχει ικανά βιογραφικά στοιχεία, με την επιστημονική έννοια του όρου. Άλλη πηγή πληροφοριών είναι και το Συναξάρι του οσίου, το οποίο συνέγραψε ο άγιος Νικόδημος ο Αγιορείτης, αντλώντας και εκείνος πληροφορίες από τον Θεοδώρητο, καθώς και άλλα συναξαρικά κείμενα.

Βάσει αυτών των πηγών, ο όσιος γεννήθηκε στην πόλη Κύρο. Από πολύ νωρίς ασπάστηκε τον μοναχικό βίο και μαθήτευσε παρά τους πόδας του γέροντος Μαρκίνου. Επιζητούσε συνεχώς όλο και περισσότερη άσκηση. Για τον λόγο αυτό, αρχικώς κλείστηκε μέσα στην οπή ενός βράχου, από όπου ήθελε να επικοινωνεί με τον Θεό με απώτερο σκοπό να ενωθεί με Αυτόν. Μετά την πάροδο σύντομου διαστήματος έφυγε από την περιοχή εκείνη και εγκαταστάθηκε σε ένα άγονο όρος. Σε εκείνο το όρος δέχτηκε ο μακάριος Ιάκωβος τον Θεοδώρητο, από όπου και κατέστη αυτόπτης μάρτυρας των θαυμαστών σημείων που επιτέλεσε ο όσιος, χάριτι Θεού. Πολλά θαύματα επιτέλεσε στην επί γης πορεία του. Στο Συναξάρι του αναφέρεται χαρακτηριστικώς και η ανάσταση ενός τετράχρονου παιδιού. Μάλιστα, μέσα σε αυτά που μας μαρτυρεί ο βιογράφος του είναι και η θαυμαστή σωτηρία του ίδιου από τη βιαιότητα των οπαδών της αίρεσης του Μαρκίνου. Ήταν ασκητής αυστηρός και γνήσιος οικονόμος της χάριτος του Θεού. Επιζητούσε τη σκληραγωγία του σώματος. Καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής του

είχε προσδέσει βαριές αλυσίδες στο σώμα, επιζητώντας την αυστηρότερη άσκηση. Δεν καθόταν ποτέ, ούτε ακόμα και όταν αρρώσταινε. Λάμβανε ελάχιστη τροφή, τόσο όση θα επέτρεπε στο σώμα του να ασκείται χωρίς προβλήματα. Κατέστη, με τον τρόπο αυτό, δοχείο της χάριτος του Θεού αλλά και δέκτης πλείστων αποκαλύψεων και πνευματικών οράσεων. Όμως ποτέ δεν απεκάλυψε σε κανέναν τίποτα. Κοιμήθη εν Κυρίω, ίσως στα μέσα του 5^{ου} αι., κάτι το οποίο βασίζεται στο γεγονός ότι ο Θεοδώρητος γνώρισε τον όσιο στις αρχές του αυτού αιώνα. Ετάφη στον χώρο όπου πασκέιτο. Τιμάται ως άγιος της Εκκλησίας την 26^η Νοεμβρίου ή κατ' άλλα συναξάρια την 21^η Φεβρουαρίου. π.Ε.Κ.

Βιβλιογραφία:

Ευστρατιάδης, Σωφρ. (μτφ.), *Αγιολόγιον της Ορθόδοξης Εκκλησίας*, Αθήνα: Αποστολική Διακονία 1998. Θεοδώρητος Κύρου, *Φιλόθεος Ιστορία*, PG 82:1432-1452).

Ιάκωβος, Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως (17^{ος} αι.). Διετέλεσε Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως τρεις φορές, το 1679-82, το 1685-86 και το 1687-88. Καταγόταν από τη Χίο. Η πρώτη του πατριαρχία τερματίστηκε κατόπι ενεργειών του προηγούμενου Πατριάρχη Διονυσίου Δ'. Ο Ιάκωβος, μετά την έκπτωσή του, ορίστηκε μητροπολίτης Χίου, αλλά παρέμεινε στην Κωνσταντινούπολη. Το 1685 επανήλθε στον θρόνο, ανατρέποντας τον Διονύσιο Δ', ο οποίος όμως σύντομα κατάφερε εκ νέου να τον υποσκάψει και να τον ανατρέψει, το 1686. Ο Ιάκωβος για να σωθεί κρύφτηκε για λίγο στο σπίτι του Γάλλου πρέσβη. Το 1687, με την παρέμβαση του μεγάλου βεζίρη, επανήλθε στον θρόνο, αλλά ευρισκόμενος στη δίνη του πολέμου του Ιερού Συνασπισμού του Λιντς κατά των Τούρκων και της εξέγερσης των Ελλήνων, με την υποκίνηση των Ενετών, σε Πελοπόννησο και Στερεά, παραιτήθηκε, εκουσίως αυτή τη φορά, προφανώς φοβούμενος για τη ζωή του, και πήγε στη Μολδαβία, όπου και παρέμεινε μέχρι τον θάνατό του, το 1700.

Ιάκωβος, Πατριάρχης Αλεξανδρείας. 1. Ο Β' (1861-1865). Γεννήθηκε στο νησί της Πάτμου το 1803 και έφερε το οικογενειακό επώνυμο Παγκώστας. Σπούδασε στην περίφημη τότε Πατιά-

δα Σχολή, έχοντας ως δασκάλους τον Κύριλλο Σγουρμαλλεύη και τον Παΐσιο Μαργαρίτη. Στην παικία των 17 εκάρη μοναχός στην μονή του Αγίου Ιωάννου του Θεολόγου. Εχει αφήσει το χειροτονήθηκε διάκονος και πρεσβύτερος και προσέφερε τις ιεροτικές του υπηρεσίες στη μονή και στην ιερά του Αγίου Βασιλείου που ανήκε στην οικογένειά του. Το 1832 μετέβη στην Κωνσταντινούπολη, όπου και τέθηκε υπό την προστασία και την εύνοια του Οικουμενικού Πατριάρχη Κωνσταντινου Α' (1830-1834), ο οποίος τον τοποθέτησε εφημέριο και δάσκαλο στο Φανάρι. Το 1842 κατά την πρώτη πατριαρχία του Οικουμενικού Πατριάρχη Γερμανού Δ' (1842-1845) εξελέγη μητροπολίτης Κασσανδρείας. Ως μητροπολίτης στην πολυπαθή τότε επαρχία της Κασσανδρείας εργάστηκε, μεταξύ άλλων, και για την αποκατάσταση των επαναπατρισθέντων προσφύγων που είχαν εγκαταλείψει τις εστίες τους, εξαιτίας της συμμετοχής τους στα επαναστατικά κινήματα στη Μακεδονία κατά τον αγώνα της ανεξαρτησίας του 1821. Το 1846, κατά την πρώτη πατριαρχία του Ανθίμου Στ' (1845-1848) εξελέγη μητροπολίτης Σερρών, όπου παρέμεινε μέχρι το 1860. Το έτος αυτό εξελέγη μητροπολίτης Κυζίκου, αλλά δεν πρόφτασε να αναλάβει τη νέα του επαρχία, αφού η σύνοδος του Οικουμενικού Πατριαρχείου τον εξέλεξε, μετά την παραίτηση του Αλεξανδρείας Καλλινίκου (1858-1861) στις 25 Μαΐου 1861, Πατριάρχη Αλεξανδρείας. Η εκλογή του αναγγέλθηκε στους πιστούς της Εκκλησίας Αλεξανδρείας με μακροσκελέστατη επιστολή του Οικουμενικού Πατριάρχη Ιωακείμ Β'. Ο Ιάκωβος αμέσως μόλις εξελέγη απέστειλε ειρηνικές επιστολές προς όλους τους αρχηγούς των αυτοκεφάλων Ορθοδόξων Εκκλησιών για να προλάβει τυχόν αντίδραση των Ορθοδόξων πιστών της αλεξανδρινής Εκκλησίας αλλά και των πανιοιχурων Ορθοδόξων κοινοτήτων. Η πατριαρχία του υπήρξε σύντομη και έτσι δεν του έδωσε την ευκαιρία να ξεδιπλώσει τα χαρίσματα, τις ικανότητες και τις αρετές του. Διακρινόταν για την ιεροπρέπεια του, για τη μουσική του καλλιφωνία και τη μεγάλη παιδεία του. Το έργο του κατέστη δυσχερές, εξαιτίας της ύπαρξης διαφόρων φατριών εντός των Ορθοδόξων